

- 6 Interrogatus de aliquo facto, quem novit, si dicat se nescire, est falsus, si taceat dicitur fraudulentus.
- 7 Negligens non est qui non respondit, quando non interrogatur legitime.
- 8 Extrajudicialiter interrogatus, tacendo veritatem, non est negligens, & si diceret se nescire, mendax est.
- 9 Interrogatus à Superiori extrajudicialiter, non ad effectum infigendi poenam, sed pro bono regimine, & ut possit dirigere suas actiones in eligendo Ministros, Officiales, in evitando scandala, & mala, quæ contingere possunt, tenetur veritatem sincèrè aperire.
- 10 Negligens aperire veritatem Superiori, sic interroganti, majori culpa, & pena reus est, quam si negligenter Sacris Canonibus parere.
- 11 Afferitur ratio per quam testis extrajudicialiter interrogatus, tenetur veritatem aperire.
- 12 Cum Superior Ecclesiasticus teneatur inquirere de vita, & moribus eligendorum ad beneficia, ad ordines Eccl. habet Ius interrogandi.
- 13 Testis sic interrogatus, omittens sincèrè dicere veritatem, peccat mortaliter, quando interrogatur pro causa gravi.
- 14 Episcopus habet Ius inquirendi de Subditis, pro bono animalium regimine.
- 15 Parochi Diocesani interrogati ab Episcopo, qualiter se gerant Concionatores, qui ad eosmittuntur in Quadragesima, tam quoad litteraturam, seu habilitatem concionandi, quam quoad mores, tenentur veritatem sincèrè aperire.
- 16 Interrogati ab Episcopo de vita, & moribus concurrentium ad beneficia, tenentur vitia etiam occulta prodere sub mortali, dummodo ea neverint extra Sacramentum confessionis.
- 17 Ita interrogari ab Examinatoribus, tenetur similiter veritatem aperire.
- 18 Episcopo visitanti, tenentur interrogati prode-
- re virtutem, & defectus Parochorum, etiam sub mortali.
- 19 Limita, si Parochus esset emendatus, vel esset spes certa emendationis proxime.
- 20 Negligens obedire edictis Inquisitorum, non denunciando, peccat mortaliter.
- 21 Negligens denunciare detentorem rerum, de quibus relaxantur monitoria ab Episcopo, sub excommunicatione, peccat mortaliter.
- 22 Examinantur excusationes circa prædictas obligations.
- 23 An re clanda quæ sub secreto naturali novit.
- 24 Cum distinctione resolvitur, si agatur ad paenam, non tenetur, si ad paternam correctionem, tenetur.
- 25 Et in hoc casu, etiam si cum Juramento promisit non revelare.
- 26 Quali fundamento, Ecclesia potuit irritare matrimonia, quæ aliter Jure naturæ erant valida.
- 27 Juramentum non obligat in prejudicium veritatis, si agatur ad salutem animalium.
- 28 Idem habet locum, etiam si revelans timeat sibi malum subsequendum.
- 29 Qui potest liberare innocentem à gravi damno, & negligit, peccat.
- 30 Tenetur revelare, etiam si non præcesserint indicia, quando non agitur ad poenam.
- 31 Revelans vitia secreta, in hoc casu non detrahit formaliter.
- 32 Testis non potest uti verbis Amphibologicis consistentibus in restrictione mentali.
- 33 Debet prudenter respondere, & certa tamquam certa, dubia vero tamquam dubia refere.
- 34 Limita in secretis Principum, & Reipublicæ, quæ nunquam sunt prodenda.
- 35 Qualiter non timendum, quod testis veritatem aperiens, publicetur in sui damnum, & ignominiam.

ARTICULUS XXXVIII.

De Negligentia Testium.

Testes alii sunt Judiciales, id est in Judicio examinati, alii extrajudiciales, interrogati scilicet extra Judicium, nullo juris ordine servato, & de utroque genere vi-

dendum est, qualiter negligentia culpen-

1 Testes prædicti, dupli modo possunt negligentia culpam incurtere, ad notata, per Turrecrem. in c. Episcopi si Sacerdotali nu. 6.

xi. q. 3.

Pars Secunda. Artic. XXXVIII. 451

- xi. q. 3. Primo, quia recusant testimonium dicere, & ad hoc fugiunt, & se occultant. Secundo, quia comparent quidem vocati, sed tacent veritatem, putâ respondendo interroganti verbis amphibologicis, vel obscuris, versutè, & dolosè, & ad hoc possent prætexere bonum finem, putâ ne Proximo, de quo interrogantur, damnum inferant, ejusdem famæ ne detrahant, vel ne sibi præjudicent, vel damnum sibi futurum metuant, vel quia ea, quæ exquiruntur, norunt sub secreto naturali, & in his omnibus casibus quærendum est, an omittens veritatem dicere peccet, & negligentia culpetur.
- 2 Prænotandum verò est, quod gravius delictum est in utroque foro falso positivè dicere, quam veritatem tacere ad notata per Fagnan. in c. quo circa nu. 5. de consanguin. & affin., sicuti magis vitiat obrepatio, quæ committitur narrando falso, quam subrepatio, quæ committitur tacendo veritatem, licet utrumque vitiat scriptum, Marchesan. de commissionibus relaxandi Juramentum ad effectum agendi p. 3. §. 3. nu. 79. Utrumque tamen delictum est, & differunt solùm secundum magis, & minus; his Prænotatis.

- 3 Testis qui fugit, & se absentat, ne interrogetur, & veritatem cogatur dicere, negligentia culpam incurrit, quoties, vel ex justitia, vel ex charitate tenetur testimonium ferre, ut contingit, quando potest proximo, deponendo veritatem, prodesse, & fugiendo recusat, ut notavit D. Augustinus relatus in c. Falsidicus de crim. falso, ubi dicitur, quod Reus est, qui mendacium, & falso dicit, ac qui veritatem tacet; non tamen potest dici, quod fugiens examen falso dicat, ac propterea, Farinac. q. crimi. 67. nu. 234. dicit, quod testis, qui se occultat, & non vult comparere ad testimonium dicendum, non puniatur de falso, sed poena de crimine Stellionatus, & hoc si agatur criminaliter, quia si ageretur civiliter, tenetur ad damnna, & interesse, quando tenebatur ex justitia commutativa testificari; secus si ex sola charitate, ut diximus de obligatione restituendi, quæ oritur ex negligentia, & notat Sanchez in opusc. lib. 6. c. 5. dub. 2. & 3., & si dicatur, quod testis judicialiter interrogatus, ex legum dispositione teneatur

respondere, & veritatem dicere, & consequenter ex justitia, & non tantum ex charitate; solutio in promptu est, quod tunc teneatur ex justitia legali, non verò commutativa, quæ sola obligat ad restitucionem D. Thom. 2. 2. q. 62., Justitia n. legalis, obligat solùm ad obediendum Superiori ad allegata per Dianam p. 3. tract. 5. resol. 54. Ver. Notandum est etiam.

4 Testis autem, qui comparuit, & coram Judice, vel Notario, juravit dicere veritatem, quam postea tacuit, sive neglexit juramentū implere, peccat primò peccato perjurii deinde, incurrit culpam negligentiae, tacendo, quod aperire tenebatur, & puniri potest, tamquam falso, tex. est in c. i. in secunda parte de crim. falso, concordat tex. in l. Præbiteri, C. de Episcopis, & Cleric., ubi Bartol., & Bald., & ferè communiter repetentes, Barbosa in dicto c. p. n. 6. de crim. falso, ad quod plura allegat Farinac. in l. præscriptione à nu. 4., & seqq. C. Si contra Ius, vel utilitatem publ., Mascard. de prob. lib. 1. q. 5. nu. 70., & seqq., & lib. 2. q. 743. nu. 12.

5 Et si quereras, quam poenam mereantur testes prædicti, scilicet, & ille, qui negligenter comparere, & testificari, & qui comparuit, sed veritatem tacuit; dico quod sollet in præcepto, quo vocantur testes ad examen, apponi poena, & ea servanda est; vel dicitur, quod si non comparverit, singulo die multabitur in tot &c. donec tandem affectus compareat &c. vel puniri poterit poena arbitraria, si neque in præcepto, neque Jure municipalí Statuta inventiatur, neque consuetudine taxata, ad notata per Vivium opin. com. p. 3. opin. 910., Menoch. de arbitr. Judic. lib. 2. casu 310. nu. 14., Farinac. praxi q. 67. nu. 220., & 228., ubi num. 231. de teste comparente, sed veritatem tacente, quod puniatur poena falsi, quando versutè, dolosè, scienter veritatem suprimit, & dicere negligit, & idem Farinac. q. 150. nu. 75.

6 Tanto magis puniendus erit Testis, qui interrogatus de aliquo facto, respondeat se nescire, dum revera sciat factum, quia tunc falso positivè dicit Farinac. dicta q. 67. nu. 227., si verò solùm veritatem taceat, dicitur testis fraudulentus à Salyceto in l. nullum in fine nu. 2. C. de testibus.

7 Supponunt tamen prædicta omnia, quod

testis

LII 2

testis legitimè interrogetur, & ab habente jurisdictionem, ac servatis de Jure servandis, quia si non legitimè interrogatur, nec ab habente Jurisdictionem; ut si Clericus interrogaretur à Judge Laico, tunc cum non teneatur respondere, sicuti Christus Præfidi interroganti, non respondit, non potest dici negligens, ex regula data in prima parte de negligentia, quod negligens non est, qui omittit id, quod non tenetur facere, aut dicere.

8. Testis extrajudicialiter interrogatus à non habente jurisdictionem, sic extrajudicialiter interroganti, tacendo veritatem, similiter non dicitur negligens, ex eodem principio, unde nullam culpam incurrit; dummodo non dicat se nescire, quod revera sciat, quia tunc mendacium diceret, quod omnino peccatum est, nec relevabitur aquisitione, & restrictione mentali; putà (nescio, ut dicam tibi) quia Sententia admittens tales mentales restrictiones, damnata fuit, tamquam falsa, & scandalosa; aliud enim est tacere, & se habere merè negativè, & aliud mentiri, & in hoc sensu intelligendi sunt, *tex. in c. ne quis 22. q. 2.*, & *c. in mandatis distinc. 43.*, ubi, quod numquam liceat dicere mendacium, liceat verò quandoque veritatem tacere.

9. Si verò Testis extrajudicialiter interrogatur à Superiori, qui non fungendo officio Judicis, nec ad effectum infligendi pœnam pro delicto, (in quo casu Superior non potest interrogare, nisi judicialiter, & servato Juris ordine) sed ad effectum, ut sciat qualiter pro bono regimine possit de suis actionibus rectè disponere, & prudenter, ac utiliter, pro Subditis procedere; tunc interrogatus tenetur veritatem, quam novit, fideliter, & sincerè aperire, alias culpam negligentiae incurreret, *ad tex. in c. Quisquis xi. q. 3.*, ubi *Barbosa*, & *Turrecrem.* nu. 2., *Covaru. lib. 1. variar. resol. cap. 2. n. 3. Vers. Cæterum, Tiraquell. de pœnis tempor. causa 44. nu. 15.*, & *16.*, *Bald. in l. data operan.* 20. *C. qui actus non poss.*, *Fagnan. in c. tua nobis nu. 46. de testam.*, & in terminis *Lezana summa p. 1. c. 27. nu. 10.*, *Suarez tom. 4. de relig. lib. 10. c. 12. nu. 15.*, quia licet interrogetur nullo juris ordine servato, nec dellato sibi juramento, tamen adhuc habet rationem testis, & cogitur veritatem dicere, juxta interrogata, *Felin. in c. p. nu.*

3. 4. 6. *de test. cog.*, & *est bon. rex. in c. bis quæ de maior.*, & *obed.*, ubi quod Subditi tenentur præstare Superiori manualē obedientiam, observando verbum illud (*Manualem*), quod explicat *glos. in V. obedientiam*, id est *sine Scriptura*, & *sine juramento*, & sic extra judicialiter, *Fagnan. ibid. nu. 4* & *Barbosa sub nu. 3.*, & latius in c. si autem in c. abit 11. q. 3.

10. Undè negligens obedire Superiori sic interroganti, gravius mereretur puniri, quam si negligeret Sacris Canonibus obtemperare, ad traddita per *glos. in c. dolentes*, *in V. divinum in fine de celebrat. Missar.*, & consequenter magis culpatur.

11. Ratio autem cur Subditi sic extrajudicialiter interrogati, teneantur respondere veritatem, est, quia Superior indiget noscere defectus, qualitates, idoneitatem, virtutes, & virtia Subditorum, tamquam medium necessarium, pro bono regimine, & ut possit prudenter distribuere offitia, dignitates, beneficia, ac bene merentes, præmiis cumulare, ne ex errore, & defectu talis cognitionis, immetritis conferendo, virtia soveret, & Subditorum utilitati non consuleret.

12. Ideo in c. cum nobis de elect. , ubi *Barbosa* num. 7. notat, quod *Judex Ecclesiasticus* tenetur inquirere de qualitate, & idoneitate personæ eligendæ, ordinandæ, confirmandæ, & ex *Trid. Sfs. 24. c. 18. de reform.*, tenetur Episcopus ad beneficia curata, dignorem eligere, quod non poterit facere, nisi suppositis informationibus, & quidem extrajudicialiter, cum nimis onerosum esset, si semper teneretur judicialiter procedere formando processus; consequenter in Subditis debet esse obligatio obediendi, & respondendi Episcopo interroganti extrajudicialiter, & veritatem sincere aperiendi, alioquin impossibile esset Episcopo suum munus, & Concilii decreta implere, & tanta esset obligatio Subditorum obediendi, ut dari nequeat casus, quo Subditi præscribant obedientiam contra Superiorum, *tex. apertus in c. cum non liceat*, ubi *Barbosa*, & cæteri D. D. de *praescript.*, Superior enim est caput mysticum, Subditi membra in rep., tamquam in corpore mystico, & sicuti pro bono regimine in corpore humano membra capititalia subduntur, ut semper obediunt; ita debent Subdi-

Pars Secunda. Artic. XXXVIII. 453

Subditi pro bono regimine rei publicæ, semper etiam extrajudicialiter obedire, alias bonum commune reipublicæ, de facili periclitaretur.

13. Ex quibus sequitur primò, quod, si Episcopus interrogaret Subditos, maximè Clericali, & Sacerdotali ordine insignitos, circa qualitates, virtia, & virtutes suorum Subditorum, non ut pœnas inferat, sed pro bono regimine, & Subditorum salute procuranda, illi tenentur sincèrè veritatem sibi cognitam apperire, aliter peccant, ut notavit *glos. in c. fit Rector 43. distinc. in V. plus tacet*, & peccatum poterit pertingere ad mortale, si agatur de re gravi, & valde necessaria pro bono regimine, & colligitur ex gravitate pœnae, quam posset Episcopus infligere interrogato tacenti, & recusanti obedire, quæ est excommunicatio, c. *Si autem c. Abit 11. q. 3.*, c. *quidam 18. q. 2.*, c. *bac confona 25. q. 1.*, c. *Nullifas ad finem dist. 19.*

14. Constat enim, quod Episcopus pro bono regimine habet jus inquirendi, de Subditis, & quidem à verissimiliter informati, quia hoc prudentia dictat; igitur, & interrogati tenentur respondere, alias peccabunt ad *tex. in c. 2. de maiorit.*, & *obedient. c. qui resistit xi. q. 3.*, *Fagnan. in c. Falsidicus num. 11.*, & *12. de crim. falsi*, quod ex spetiali obligatione verificatur in Sacerdotibus, qui in Sacra ordinatione promittunt suo Episcopo obedientiam ex *Decreto Concilii Toletani relato in c. quamquam dist. 23.*

15. Sequitur secundò, quod Episcopo interroganti Parochos Diæcesanos, qualiter se gerant, aut gesserint Regulares, aliiq; Concionatores à se missi in Quadragesima ad habendas contiones in Parochialibus Ecclesiis, tenentur Parochi omnino habilitatem eorundem Concionatorum refere, virtutes, & virtia, quæ de eis noverint, extra tamen Sacramentalem confessionem, quia de cognitis in Sacramento confessionis, nemō est in terris, qui valeat interrogare; dum Concionatores missi suppleant munus Episcopi, & Parochi, verbo Dei pascunt Oves, docendo, & explicando mysteria divina, articulos fidei, & quæ faciunt ad morum directiones; Undè onus Episcopale est, scire qualitates, habilitatem, virtutem, & virtia eorum, quos mittit, ne per errorem, loco pascentis, mittat corrumpe-

tem verbo, aut exemplo, vel hoc prove-
niat ex ignorantia, aut ex malitia, vel
etiam ex naturalibus defectibus, propter
hoc *D. Paulus ad Thimoteum*, & *Titum* in
Episcopo requirit prudentiam, sollicitudi-
nem, vigilantiam, & alia hujusmodi.

16. Sequitur tertiod, quod in concursu ad Pa-
rochialia, ut possit eligere magis idoneum,
Episcopus habet jus inquirendi, non solum
de scientia concurrentium, sed etiam de
moribus, & cæteris qualitatibus, ex qua-
rum cognitione, possit prudenter eligere ma-
gis idoneum, ut *decretum est in Trid. Jeff. 24. cap. 18. de reform.*, & consequenter inter-
rogati ab Episcopo, circa hujusmodi quali-
tates, tenentur veritatem omnino prode-
re, etiam occultam, alias tacendo peccant
mortaliter, quia agitur de re gravi; si enim
Episcopus ignoret qualitates singulorum
concurrentium, periculum est, ut eligat
Lupum loco Pastor, & oves non pascan-
tur, sed fame pereant; ubi enim agitur
de damno, & prejudicio boni communis,
seu plurium, maximè animarum, major
circumspetio, major prudentia, major vir-
tus, major dexteritas, in electo requiritur,
& major diligentia, ac prudentia in eli-
gente.

17. Sequitur quartò, ex eodem fundamento,
quod cum examinatores in concursu te-
neantur suffragium ferre, non solum quo-
ad litterarum cognitionem, sed etiam quo-
ad mores, & alias qualitates, quæ reddunt
magis, vel minus idoneum, debent inqui-
rere de concurrentium qualitatibus, &
consequenter interrogati ab eis tenentur
veritatem aperire, aliter culpantur de ne-
gligentia, & omissione mortali, si taceant
veritatem.

18. Sequitur quintò, quod Episcopo visitan-
ti, & interroganti Massarios Villarum, vel
alios de qualitatibus Parochorum, aliorū
que Ecclesiasticorum, teneantur, qui fue-
runt interrogati, non tacere veritatem,
aliter peccarent mortaliter, si virtus Paro-
chi sint relevantia, & magni detrimenti,
communi animarum saluti, venialiter ve-
rò si virtus sint levia.

19. Limita tamen, si aut fuissent emenda-
ta, aut spes certa esset subsequitur emenda-
tionis; si verò spes non esset certa, vel
emendatio non esset proxima, tunc tene-
rentur non tacere, quia adhuc vigeret pe-
riculum